

PARTICULARITĂȚILE SIMBOLICE ALE CULORII ȘI IMPLEMENTAREA ACESTORA ÎN ARTELE VIZUALE

Autor: Margareta TROFIM, master. gr. DTP-091M
Coordonator științific: conf. univ., dr. Constantin SPÎNU

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *The symbolism of color can be approached from multiple perspectives, and its circumscription is especially needed in the context of the growing importance of audio-visual and advertising. The symbolism of color and their profound implications in the beliefs and myths, in the religious and artistic are of significant importance in visual arts. Symbolizing power of color covers a very wide area, because colors can be associated, in different parts of the world, basic elements, and spatial-temporal dimension.*

Cuvinte cheie: *symbol, color, visual arts, contrast.*

Cel mai perceptibil caracter al simbolismului culorilor este universalitatea sa, puterea de a se constitui în suport al gândirii simbolice fără efort, fără delimitare geografică, la toate nivelele ființei umane și ale cunoașterii: cosmologic, mitologic, psihologic, mistic, convențional, cromatologic, etc..

În perioada *preistorică* cercetătorii consideră că au fost atribuite culorii puteri magice încă din paleolitic, marcând astfel debutul simbolismului cromatic. În *Antichitate* simbolistica egipteană a fost stabilită, din câte se știe în mileniile V-IV, respectiv în epoca predinastică. Iată câteva străvechi simboluri egiptene: albastrul de lapislazuli simboliza cerul, respectiv nemuirea; era culoarea veșmintelor marelui preot, dar și culoarea scarabeului purtat de soldați ca însemn al fidelității. Galbenul și auriul semnificau, de asemenea, nemuirea. Verdele, respectiv vegetația, simboliza tinerețea și sănătatea. Negrul sugera viața veșnică și zeii subpământeni (probabil datorită mumificării, proces în care se folosea bitumul, colorat natural în negru-brun), iar albul avea un caracter bipolar: pe de o parte simboliza veselia, iar pe de alta doliul. Roșul avea adesea un caracter nefast, simbolizând agresivitatea; așa se face că, în textele unor papirusuri scrise cu cerneală neagră, cuvintele „rele” apar colorate în roșu. În Grecia antică albul era culoarea divinității, iar negrul era simbolul zeilor subterani (ca și la egipteni); simbolice erau și culorile care le acopereau templele și statuile. În Vechiul Testament, albastrul colorează veșmintele marelui preot, în sens simbolic, iar purpura este culoarea măreției regelui, uneori și a marelui preot; în Exod este pomenit și albastrul. Purpura, considerată simbolul puterii imperiale și sacerdotale în întreaga Antichitate, este pomenită de Homer, Herodot, Ovidiu, Suetoniu etc. Același simbol se perpetuează mai apoi în perioada medievală, extinzându-se și asupra unor însemne papale (haina marcat sărbătorească a Papei era însă albă), iar veșmintele cardinalilor au rămas până astăzi purpurii.

Sunt de remarcat, de asemenea, semnificațiile magice pe care anticii le atribuiau pietrelor prețioase. Există ipoteze după care culoarea acestora a influențat simbolistica cromatică [1].

Evul Mediu este epoca în care simbolismul culorilor cunoaște dezvoltarea maximă. În primele secole medievale sunt admise cultic (după o istorie scrisă în secolul al V-lea) opt culori simbolice: roșul, care semnifică sângele Mântuitorului (un simbol iconografic general); galbenul - lumina divină; verdele - natura veșnică; albastrul - aspirația spre cer (în iconografie reprezintă și astăzi transcendentul); purpuriul - gloria cerească; albul - neprihănirea (la adunări solemne, împărații bizantini se îmbrăcau în alb); negrul - ispășirea (fiind culoarea hainelor asceților); brunul - maleficul, iadul.

Două sunt domeniile manifeste ale simbolisticii medievale: iconografia și ritualurile ecleziastice, viața laică, heraldica.

1. *Simboluri creștine generale:* roșul - caritatea, martirajul; galbenul - lumina divină, hainele duhovnicești; verdele - credința, nemuirea (iar verdele pal - culoarea botezului); albastrul - speranța, iubirea divină, sinceritatea, mila, pacea; violetul - pocăința (simbol valabil și azi la catolici); purpuriul - puterea regală, imperială și papală, demnitatea justiției; trandafiriul - veșmintele mucenicilor; albul - castitatea, puritatea; negrul - moartea; griul - amărăciunea; auriul - puterea, gloria divină.

2. *Simboluri laice cotidiene.* Simbolurile cotidiene ale perioadei medievale - răspândite în toate păturile sociale - sunt moșteniri antice adaptate vremii. Iată câteva, dintre care se remarcă roșul și galbenul, ambele

având semnificații bipolare: *roșul* își păstrează vechea dualitate simbolică: în sens pozitiv evocă puterea monarhică, militară și juridică, sângele, viața, iubirea senzuală, hainele doctorilor; în sens negativ simbolizează mânia, ura, felinarul roșu al caselor de prostituție, gluga călăului; *galbenul* are același caracter bipolar: în sens pozitiv evocă noblețea, onoarea, măreția, soarele și bogăția; în sens negativ semnifică rușinea și oroarea: în Evul Mediu, negustorii faliți purtau pălărie galbenă, evreii închiși în ghetouri erau însemnați cu un cerc galben aplicat pe mantii; galbenul semnala epidemiile, dar și zeflemeaua adresată soților încornorați; *verdele* simboliza speranța, calmul, vegetația; *albastrul* semnifică fidelitatea în dragoste, cerul, lumea spiritului; *negrul* (și mai ales catifeaua neagră) simboliza moartea și doliul, dar și orgoliul specific nobiliar.

În *renaștere* și epocile care au urmat semnificațiile ascunse ale culorilor s-au transmis și epocilor post-medievale, dar într-o măsură mult mai redusă. Sensurile lor secrete atrag interesul unor personalități ilustre.

Se consideră că, simbolurile cromatice europene s-au statornicit lent, într-o perioadă care acoperă mii de ani, încheindu-se aproximativ în secolul al XVIII-lea; putem constata astfel că se poate vorbi despre o veritabilă „gramatică” a comunicării prin culori, sensurile mesajelor cromatice putând fi înțelese numai prin studiul lor semantic. În mod firesc, simbolurile Europei au fost moștenite și de țările marcate de cultura bătrânului nostru continent. Percepția culorilor (și nu mai puțin a formelor) este afectată și amplificată de încărcătura lor secretă, de simbolul pe care acestea îl poartă în mod implicit. Comunicând o altă realitate decât cea directă, perceptibilă, simbolul cromatic este un semn, o convenție capabilă să transmită aluzii și chiar informații; prin el formele colorate se spiritualizează și devin idei și sentimente. Simbolurile sunt creații colective care nu țin seama de experiența individuală nemijlocită. Fiind sinteze ale unor grupuri umane, ele variază în timp și în spațiu, de la o epocă istorică la alta, de la un popor la altul și de la o cultură la alta.

Principalele căi de formare a simbolurilor cromatice: ritualurile religioase; evenimentele istorice, revoluțiile etc. (care impun stindarde, drapele, embleme, insigne, decorații); mitologia și cultura; evenimentele sociale (concretizate inclusiv în heraldică); meseriile și stările sociale (hainele roșii ale călăului, smokingul, roba neagră a avocatului, albastrul hainelor frizerului spaniol de altădată, uniforme soldaților de la diverse arme sau instituții, uniforme școlare etc.); portul popular, cu nesfârșitele lui variații; asocierile mentale cu diverse elemente naturale (cerul, focul, întunericul etc.); reflexele gastronomice (analogii între culori, gusturi și mirosuri); reflexele termice (fierbințeala focului, răceala gheții).

Fixarea simbolurilor. Perpetuate din generație în generație prin diverse datini și ritualuri, simbolurile relevă o realitate secundară. Decisive pentru funcționarea lor sunt învățarea (imitarea), repetarea și trăirea - cu alte cuvinte, tradiția.

Copilul care învață simbolurile cromatice aduce cu el în mică măsură datele lui senzoriale și psihice, el le cunoaște și le însușește din viața cotidiană a colectivității căreia îi aparține. Încă de mic, el cunoaște tradițiile vestimentare încetățenite: culorile deschise și vesele sunt destinate celor mici și tineretului, iar culorile închise și negrul sunt pentru cei vârstnici; fetele și femeile poartă culori vii, iar bărbații culori mai sobre. Tot atunci învață și culorile potrivite cu diferitele ocazii: rochia albă o poartă mireasa, hainele negre sunt potrivite pentru doliu, dar le poartă preoții, albastrul este culoarea băieților și rozul sau roșul a fetițelor etc. Încă din copilărie se deprind expresii uzuale ca „galben de frică”, „roșu de mânie”, „verde de necaz” și se învață convențiile tradiționale cum sunt drapelul național, stemele, medaliile, culorile semafoarelor și ale taxiurilor, ca și atâtea altele [2].

Utilitatea simbolurilor astăzi

Trebuie să recunoaștem că în arta modernă și contemporană sensul simbolic al culorilor are un loc mai modest decât odinioară, iar atunci când apare este pus în umbră de noutatea limbajului. Explozia „idiomurilor” vizuale domină simbolica culorilor.

Cu toate acestea, descifrarea „vocii secrete” ale culorilor este realizabilă prin analiza stilistică a operelor. Artistul modern nu se subordonează, la modul declarat, semanticii culorilor. Artă modernă, caracterizată mai mult de sugestie decât de narație, produce totuși în mintea privitorului stări complexe care au tangență cu înțelesurile simbolice ale culorilor. Așa stând lucrurile, chiar arta abstractă, contopind într-un fel lumea exterioară cu cea interioară și sugerându-le pe acestea prin polarizări complexe de forțe, utilizează implicit ipostazele simbolice ale culorilor.

Bibliografie

1. Lăzărescu, L. *Culoarea în artă*. Iași, Editura Polirom, 2009.
2. Буймистру Т., *Колористика. Цвет - ключ к красоте и гармонии*. Кишинев, Ниола 21 век, 2007.
3. Kandinski W. *Spiritualul în artă*. București, Editura Meridiane, 1994.